

Отримано: 10 березня 2025 р.

Прорецензовано: 20 березня 2025 р.

Прийнято до друку: 21 березня 2025 р.

e-mail: onyshko_sv@ukr.net

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0009-0001-0273-9867>

DOI: 10.25264/2311-5149-2025-36(64)-62-68

Бірюк Д. О. Концептуалізація ключових ознак модернізації сучасної фінансової системи України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, березень 2025. № 36(64). С. 62–68.

УДК: 336.71

JEL-класифікація: G19

Бірюк Дмитро Олександрович,*кандидат педагогічних наук, докторант кафедри публічних фінансів
Державного податкового університету*

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ КЛЮЧОВИХ ОЗНАК МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості функціонування фінансової системи в умовах нової реальності з метою зміцнення фінансового базису розвитку національної економіки. Стрімкі процеси цифровізації та високі ризики воєнного періоду сформували потребу більш глибокого аналізу існуючої фінансової парадигми в частині її ролі та впливу на реалізацію потенціалу фінансової системи. Проведено оцінку можливостей модернізації сучасної фінансової системи за рахунок визначення її ключових ознак. Обґрунтовано, що на нинішньому етапі завдання забезпечення стійкості фінансової системи вимагає акцентування на джерела, які сприятимуть створенню власної фінансової бази, що зумовлює їх практичну цінність. Визначено складові елементи, що можуть бути використані при формуванні оновленої стратегії модернізації фінансової системи.

Ключові слова: фінансова парадигма, фінансова система, цифровізація, війна, модернізація, стійкість, власні джерела, фінансова незалежність.

Dmytro Biryuk,*Candidate of Pedagogical Sciences, doctoral student of the Public Finance Department of State Tax University*

CONCEPTUALIZATION OF KEY FEATURES OF UKRAINE'S FINANCIAL SYSTEM MODERNIZATION

This article explores the theoretical and methodological aspects of the modernization of Ukraine's financial system in the context of war and deglobalization. The authors analyze the impact of the war on the financial system, particularly on tax revenues and sources of funding. The issues of international aid and the necessity of developing domestic sources of financing are examined. Special attention is devoted to the analysis of recent research and publications on the functioning of the financial system, including the work of both foreign and Ukrainian scholars.

The authors propose an updated model of the financial system, grounded in the principles of purposefulness, consistency, and stochasticity. They highlight the need to enhance financial independence and develop internal funding mechanisms. Key aspects of modernization include rationalizing the structure of the financial system, fostering innovation, and pursuing integration through adaptive approaches.

The article outlines specific modernization mechanisms, such as: the structural decomposition of the financial system to support the development of capital markets and the formation of non-debt budgetary financing methods; the transformation of the financial system model from linear to non-linear, reflecting the complexity of interrelations and regulatory approaches; balancing the interests of the state and investors as a strategic objective in public policy formation; promoting innovation across all subsystems of the financial system, particularly through the adoption of digital technologies; and adapting the tax system to the specific features of the crypto-asset market.

The study underscores the urgent need to revise the financial paradigm and modernize the financial system to ensure the country's sustainable development under new global and domestic challenges. The authors offer concrete directions for modernization, focusing on strengthening domestic sources of funding, reducing external dependence, and increasing the overall efficiency of the financial system.

Keywords: financial system, modernization, war, deglobalization, financial paradigm, sustainability, innovation, domestic funding, digitalization, crypto-assets.

Постановка проблеми. Фінансова система, поєднуючи соціально-економічні і безпекові аспекти розвитку країни, характеризується високою складністю практичного розв'язання проблем її функціонування, потребує належного теоретико-методологічного забезпечення і відповідної стратегії. Фінансиналізація, глибоке проникнення цифровізації у фінансові відносини й загалом у суспільний розвиток стали причиною нових умов формування фінансових механізмів на всіх рівнях економічної системи, обумовлюючи потребу оновлення фінансової парадигми.

В сучасних умовах вирішення наведеної фундаментальної проблеми суттєво ускладнене новими викликами, доданими повномасштабною війною росії проти України. Виражається це, зокрема, у великій кількості ризиків, до яких призвела збройна агресія, а тому зростає увага до їх виявлення під впливом змін існуючого середовища. Однак, така потреба не обмежується прагненням мінімізації зазначених ризиків. Проблема є значно ширшою. Насамперед це нові можливості для зміни традиційного мислення щодо моделей розвитку та його фінансового забезпечення через воєнні наслідки. Наступний аргумент, що залишається за межами традиційних підходів, це інтенсивність процесів деглобалізації, що, на думку американського дослідника В. Белло, який вперше ввів це поняття у науковий обіг, належить до тих процесів, що повністю змінить існуючу модель глобального управління економікою [1].

Цим обумовлюється необхідність новітніх наукових підходів до концептуального моделювання трансформаційних процесів, пов'язаних з модернізацією фінансової системи та реалізацією цих процесів. Скоординовані та взаємно доповнюючі один одного, за своєї послідовності вони здатні надати фінансовій системі якісних характеристик на оновленій парадигмі її функціонування, що становить ключовий засіб виходу на траєкторію поствоєнного відновлення та подальшого поступу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження проблематики функціонування фінансової системи в колі науковців-фінансистів і вчених, науковий інтерес яких торкається розвитку соціально-економічних систем загалом, відноситься до найактуальніших. Особливо значимими є результати, які сформуливали важливі передумови для розв'язання назрілих завдань. Вони присвячені розвитку теоретико-методологічних основ теорії фінансів, їх впливу на соціально-економічний розвиток та тісно пов'язані з проблематикою фінансової системи й окремих аспектів її функціонування. У цій галузі особливий інтерес представляють роботи зарубіжних науковців С. Брю, Е. Дональд, Дж. Дорнбуш, К. Кемпбелл, Р. Макконнелл, Р. Масгрейв, П. Самуельсон, Р. Солоу, Я. Тінберген, С. Фішер. В ряду провідних вітчизняних вчених праці В. Андрущенко, Д. Ваньковича, А. Даниленка, В. Дем'янишина, В. Зимовця, О. Кириленко, І. Луніної, С. Мочерного, С. Онишко, В. Опаріна, В. Суторміної, В. Федосова, С. Юрія, у яких порушувалися дискусійні питання побудови та функціонування фінансової системи.

Однак, незважаючи на вагомий внесок науковців, залишається значна частина проблемних аспектів. Це пов'язано з природною нестабільною динамікою суспільних та фінансових процесів, із впливом фінансової глобалізації і цифровізації, що стали драйверами функціонування соціально-економічних систем. Зростає роль деглобалізаційних процесів, які, перебуваючи у взаємодії із глобалізаційними, змінюють фінансовий простір, потребуючи додаткового осмислення. Велику кількість проблем у практику функціонування національної економіки внесли масштабні військові впливи, які стали випробовуванням не лише у національних, але й у світових масштабах.

Не отримавши належного теоретико-методологічного підґрунтя для розв'язання цих проблем, вони стають перешкодою цілісній трансформації фінансових відносин в напрямку найповнішої реалізації їх потенціалу. Зазначене актуалізує продовження досліджень зазначеної проблематики.

Мета і завдання дослідження полягають у теоретико-методологічній концептуалізації ознак модернізації фінансової системи, адаптованих до загальної стратегії трансформації фінансових відносин, обумовленої викликами нової реальності.

Виклад основного матеріалу. Нарощування сукупного фінансового потенціалу, що є системоформуючим чинником реалізації національних інтересів, базується на сукупності ендогенних, пов'язаних із функціонуванням національної економіки, і екзогенних чинників, що торкаються зовнішніх потоків капіталу. Перебуваючи у тісній взаємодії, вони відображають багатовимірний процес, що поєднує переваги і ризики перетворень, які відбуваються в економічній системі внаслідок інтеграційних процесів між окремими державами. Сьогодні цим чинникам притаманна особлива чутливість, пов'язана з використанням цифрових технологій, які вносять зміни у сформований фінансово-цифровий простір та обумовлюють відповідні зрушення у функціонуванні фінансових систем.

В останні роки особливо відчутною є вразливість до викликів військового вторгнення росії. Зниження економічної активності, руйнування інфраструктури, вимушена міграція населення призвели до великих складностей у функціонуванні національної економіки. Як результат у 2022 р. відбулося падіння ВВП на 28,8 % і хоча в 2023 р. реальний ВВП України зріс на 5,3 % порівняно з попереднім роком, це певною мірою за рахунок низької бази порівняння [2].

Найбільшим ризиком для внутрішніх джерел стали податкові надходження до бюджету, які зменшилися відповідно падінню ВВП з 26,7 % ВВП у 2021 р. до 25,2 % у 2023 р. Якщо у довоєнний період у доходах Державного бюджету податкові надходження складали 80 %, то в 2023 р. – вони лише незначно перевищували 50 %.

Основним джерелом приросту внутрішніх доходів стали кошти спеціального фонду бюджету, передусім, благодійні пожертви, внаслідок яких доходи Зведеного бюджету під час війни зростали номінально і реально. Порівняно з довосним 2021 р. доходи бюджету в 2023 р. збільшилися на 17,3 п.п. і досягли 47,7 % ВВП. Без урахування іноземних грантів приріст доходів бюджету за цей період становив 10,6 п.п. ВВП (якщо в 2021 р. доходи без іноземних грантів складали 30,4 % ВВП, то в 2023 р. – вже 41 % ВВП) [3].

В структурі зовнішніх джерел провідне місце сьогодні теж займають надходження від боргового і грантового фінансування країнами-донорами, а не від інвестицій. За даними моніторингу Кельського інституту (Kiel Institute) [4], двосторонню допомогу Україні надають 40 урядів-донорів та інституції ЄС. За період 2022 р. – I півріччя 2024 р. Україна отримала зовнішньої допомоги 87,395 млрд дол. США від країн партнерів. Лише у 2022 р. до бюджету надійшло 1 491,1 млрд грн, які не потрібно повертати, а за підсумками 2023 р. до загального фонду державного бюджету України надійшло 58 млрд дол. США, або 2 128 млрд грн [3].

В той же час, отримання фінансових ресурсів через традиційні канали – міжнародні кредити, ПП, ринки облігацій, грантову підтримку, нерідко було запізненим та обмеженим. Ситуація ускладнюється й тенденцією до загального зменшення обсягів безповоротної зовнішньої фінансової допомоги [5], що потребує уваги до джерел власних ресурсів. На можливість такої орієнтації вказує роль податкових надходжень від бізнесу, враховуючи заборону фінансування військових видатків за рахунок коштів, залучених від міжнародних партнерів. У воєнний 2022 р. ці надходження сягнули 694,4 млрд грн або 99,4 % від запланованого на рік у мирний час та на 80 млрд грн більше, ніж у 2021 р. Проте труднощі наповнення бюджету під час війни та спрямування двох третин всіх бюджетних видатків на сферу безпеки й оборони (130–140 млрд на місяць, з яких приблизно 100 млрд грн на місяць надходять від сплати податків суб'єктами господарювання і населення, а 40 млрд грн – від продажу ОВДП, решта коштів – від зарубіжних партнерів [6]) вкрай обмежують можливості стимулювання інвестицій.

В подальшому в ході військових дій вітчизняні підприємці опинилися на межі виживання, що призвело до надзвичайного бюджетного дефіциту. Очевидно, що практика його покриття за рахунок зовнішніх надходжень від боргового і грантового фінансування логічно не відповідає збалансованому вирішенню проблеми бюджетних дефіцитів та посилюючи необхідність в ході фінансових перетворень пошуку власних джерел.

Для встановлення зв'язку між можливими власними джерелами та масштабами екзогенних впливів на національну економіку для подальшого прогнозування структурних зрушень в економіці, не можна абстрагуватися від досвіду, отриманого в період військових дій. Так, згідно з думкою окремих зарубіжних [7] та вітчизняних [8] науковців, війни, незважаючи на руйнівні наслідки, здатні стимулювати економічне зростання. Переосмислення такого бачення в комплексі з врахуванням регулятивного потенціалу фінансів дозволяє стверджувати про потребу та реальність оновлення моделі розвитку національної фінансової системи шляхом поєднання його окремих механізмів.

Ключові властивості оновленої моделі, на наш погляд, мають бути засновані на принципах: 1) цілеспрямованості, першочергового визначення мети фінансової системи, яка реалізує цілі фінансової політики, а її змістовне наповнення ґрунтується на єдності та збалансованості сутнісних і змістовних характеристик, поєднуючи напрями теоретичного і практичного осмислення фінансової дійсності; 2) системності, взаємопов'язаності окремих елементів систем й недопустимості часткового врахування фундаментальних властивостей складних динамічних систем, до яких належить фінансова система, 3) стохастичності в контексті доповнення іншими принципами та властивостями, які сприятимуть розумінню драйверів макроекономічної динаміки та мінімізації ризиків важко передбачуваних впливів.

Контекст першого із визначених принципів лежить у площині концептуальної позиції розмежування сутності та змісту і одночасно їх єдності для пізнання потенціалу фінансів та його реалізації у фінансовій практиці.

Щодо наступного принципу, мова йде, насамперед, про стійкість фінансової системи як її найважливішу властивість. Про підходи до її забезпечення та детермінування характеристик фінансової системи нами вже зазначалося [9]. В даному випадку наголошуємо на пошуку додаткових властивостей моделі фінансової системи внаслідок накопичення нової реальності та значних ризиків, коли ця система втрачає свій функціональний потенціал і не в змозі протистояти негативним впливам. При цьому такий пошук не обов'язково вимагає кардинальних перетворень, він можливий в процесі модернізації, тобто осучасненні існуючих підходів та засобів їх реалізації. Можна навести приклад банківської системи, яка, незважаючи на військові дії, продемонструвала високу стійкість, забезпечивши безперебійну роботу платіжних систем, збереження заощаджень клієнтів, підтримку економіки необхідними ресурсами, зберігаючи високий рівень ліквідності, платоспроможності та операційної стійкості.

Це дає підстави стверджувати, що процес оновлення фінансової системи набуває форм її модернізації. Продовжуючи цей контекст, повернемося до її ознак, які здатні забезпечити декомпозицію цієї проблеми, а відтак, і її реалізацію, не порушуючи загального процесу модернізації.

Теоретично і практично сформувати сукупний фінансовий потенціал можливо та відбувається в умовах певного співвідношення між ресурсами, які генерує економіка та зовнішніми [9], що передбачає межі оптимальності такого співвідношення. Однак, практика засвідчує, що розв'язання проблеми обмеженості внутрішніх ресурсів відбувається через зростання боргової залежності на рівнях суб'єкта господарювання і держави та нерідко супроводжується недостатніми увагою та стимулами в управлінні власними ресурсами, які становлять основу національної фінансової автономії.

В той же час, ще задовго до критичних подій XXI ст. науковці наголошували на домінуванні «розвитку на власній основі», пов'язуючи його переважно ризиками глобалізації [10]. Умови пандемії, військової агресії довели обґрунтованість зміцнення фінансової незалежності, і це простежується у підготовленій Стратегії поствоєнного відновлення України [11]. Однак, перелік названих причин потребує доповнення і не лише через притаманні їм часові межі. В ряду таких причин особливе місце посідають деглобалізаційні процеси, активізацію яких пояснюють рядом передумов. Це «Brexit, – 2016 р.; торгова політика президента Трампа – 2017 р.; активізація націоналізму – 2018 р.; пандемія – 2020 р.; війна в Україні – 2022 р.» [12]. Сьогодні до них можна додати 2025 р., що вже ознаменувався посиленням протекціоніських обмежень політики президента Трампа та подальшими їх очікуваннями. Вагомість такого підходу простежується в позиції У. Белла, який позиціонує деглобалізацію як нову можливість у пошуку альтернативних шляхів соціально-економічного розвитку, розглядаючи її комплексною економічною парадигмою та повноцінною альтернативою неоліберальній економічній ідеології [13].

Переломлюючи таку можливість до процесів модернізації фінансової системи, перший крок змін на цьому шляху становить оновлення фінансової парадигми як фундаментальної установки стосовно окремих постулатів функціонування фінансових відносин. В межах реалізації парадигмального методу пріоритет забезпечення стійкості фінансової системи важливо втілити через його виокремлення не просто як невід'ємної, а самостійної ознаки фінансової парадигми. Це не тільки прискорить подолання фінансової нестабільності, але й надасть фінансовій системі як цілісному об'єкту фінансових відносин нових якостей.

Необхідний перезапуск моделі фінансової системи з лінійної на нелінійну, рамки якої дозволять відобразити значну кількість взаємозв'язків, методів ринкового і державного регулювання та джерел, в основі яких ефективний і конкурентоспроможний національний бізнес та спільна зорієнтованість на їх синтез. Адже фінансова система – це «цілісне формування, що охоплює сукупність відокремлених, але взаємопов'язаних між собою сфер фінансових відносин, які структуровано-впорядковані та інституційно забезпечені у певних підсистемах, забезпечують виконання фінансами їх суспільної ролі завдяки взаємовпливу» [14].

Важливою передумовою модернізації фінансової системи є реальне втілення системного підходу та розробка стратегії більш реалістичного погляду на напрями її розвитку. На противагу діючій практиці необхідно підняти вагомість не лише фіскальної підсистеми, що сьогодні переважає, але й інших підсистем, враховуючи їх внесок у формування фінансового базису як держави, так і окремих суб'єктів економіки. Не можна обійти увагою роль фінансового ринку в процесах створення стійких внутрішніх ринків капіталу й залучення та фінансування інвестицій. При цьому слід враховувати, що інвестиційна політика передбачає інвестиції, насамперед, у нефінансові активи, а тому може реалізуватися й поза межами фінансового ринку, а також зважати на роль інвестиційної системи, яка і полягає у формуванні системи стійких джерел фінансового забезпечення. Тобто, в структурі фінансової системи поряд із фіскальною підсистемою важливо виокремити також фінансово-кредитну та фінансовий ринок. Суттєвість структурних зрушень доповнює модель модернізації фінансової системи. Не порушуючи притаманних цим підсистемам характеристик і функцій, ознака раціоналізації структури фінансової системи важлива для реалізації пріоритетності соціально-економічного розвитку на власній фінансовій основі.

Наступна ознака модернізації фінансової системи – інновативність. Розпочаті до війни інноваційні реформи, на жаль, продемонстрували певну обмеженість, одна з причин яких недостатня координація вже на парадигмальному рівні. Тому пошук і обґрунтування оновлених механізмів, обумовлених процесами цифровізації як найпотужнішої рушійної сили світової економіки є критично важливим. Сьогодні фінансова система переживає цифрову революцію. Згідно звіту «Ринок цифрової трансформації: глобальний прогноз до 2030 року» розмір ринку цифрової трансформації у світі має зрости з 695,5 млрд дол. США у 2023 р. до 3 144,9 млрд дол. США до 2030 р. при середньорічному темпі зростання 24,1 % впродовж прогнозованого періоду [15]. Набуття сучасною фінансовою парадигмою форми цифрової платформи,

надає певні можливості навіть в періоди нестабільності. Динамічне поширення фінансових інновацій і розвиток на цій основі фінансової системи здійснювали вагомий вплив на темпи економічного розвитку [16]. Доповнення цих процесів узгодженістю цифрових рішень з пошуком власних фінансових джерел, наприклад за допомогою державних програм підтримки, у межах модернізації фінансової системи здатні сприяти її стійкості.

Серед інших механізмів – найтісніша інтеграція процесів нарощування фінансових ресурсів з адаптивними підходами. В їх основі вітчизняний і зарубіжний науково-практичний досвід, що дозволить забезпечити якісно нові стани формування та функціонування фінансової системи. Одним із прикладів таких підходів є досвід оподаткування криптоактивів, здатного сформувати досить вагоме джерело надходжень до бюджету. Зокрема в 2021 р. українські інвестори отримали прибуток від інвестицій у цифрові активи в сумі майже 2,8 млрд дол., проте із жодної операції з віртуальними активами не сплачуються податки [17]. В той же час, за нашими розрахунками, податкові надходження могли б становити 500 млн дол. США або 13,5 млрд грн, що дорівнює 1,3 % доходів Державного бюджету України у 2021 р. Хоча в Україні не передбачено оподаткування ПДВ операцій з віртуальними активами, проте потенційно за обсягу трансакцій 360 млрд грн у 2021 р. і 4,6 трлн грн у 2024 р. та ставки ПДВ 20 % бюджетні доходи могли б сягнути 3,6 млрд грн у 2021 р. та 46 млрд грн у 2024 р. [18]. Наведені розрахунки спрощені через значні припущення та можливі ухилення від податків, однак вони корелюють з оцінками інших країн, а тому здатні окреслювати податкові перспективи.

Загалом, слід зазначити, що хоча швидкий і високо волатильний розвиток ринку віртуальних активів призводять до невизначеності його перспектив, однак податкова система України повинна адаптуватися до особливостей функціонування ринку криптоактивів як важливого кроку зміцнення стійкості фінансової системи. З цією метою слід вирішити низку концептуальних та структурно-практичних проблем. Це понятійний апарат, визначення функцій, класифікація криптоактивів тощо. Спроможність криптоактивів бути засобом платежу та використовуватися для інвестиційних цілей зумовлює труднощі оподаткування ПДВ та податком із продажу, запровадження податку на прибуток. Разом з тим класифікація криптовалют виключно як засобу платежу здатна створити суттєві труднощі в оподаткуванні, а неврахування інвестиційної складової призводить до неефективності податкового адміністрування. Тому базовим в організації оподаткування віртуальних активів має стати комплексний підхід, в основі якого гнучкість і адаптація до мінливості ринку криптовалют та врахування їх багатофункціональності.

Висновки. Сприяння вищій результативності використання потенціалу фінансових відносин у режимі реального часу та в перспективі на основі пізнання положень економічної науки і практичного досвіду, отриманого в ході нової реальності, засвідчили потребу в оновленні фінансової парадигми.

Виокремлення детермінантних компонент такого оновлення та з'ясування на цій основі перспективних ознак розвитку фінансової системи окреслює потребу її модернізації. Така потреба продиктована поряд з викликами повномасштабної війни росії проти України, також єдністю різноманіття глобалізаційних і деглобалізаційних процесів, що формують сучасну динаміку суспільного розвитку та змінюють фінансовий простір.

У межах забезпечення стійкості та інноваційності як критичних ознак фінансової системи, її модернізована модель передбачає поглиблену увагу до джерел стійкості, здатних забезпечувати пріоритет розвитку на власній фінансовій основі, мінімізуючи функціональні збої та зменшення вразливості до зовнішньої залежності, які базуються на ефективності й конкурентоспроможності національного бізнесу.

Складовими елементами, які можуть бути використані при формуванні оновленої стратегії модернізації фінансової системи визнано: а) її структурну декомпозицію, здатну підтримати потенціал створення ринків капіталу, формування неборгового способу наповнення бюджету та активізацію інновацій в усіх підсистемах фінансової системи; б) перезапуск моделі фінансової системи з лінійної на нелінійну, що охоплює всю сукупність фінансових відносин і методів їх регулювання; в) баланс інтересів держави та інвесторів як стратегічний орієнтир формування державної політики.

Література:

1. Bello W. (2003) Deglobalization: Ideas for a new world economy. Zed Books. 2003. 144 p.
2. Державна служба статистики України <<https://www.ukrstat.gov.ua/>>
Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine] <<https://www.ukrstat.gov.ua/>> [in Ukrainian].
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL: <https://mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets>
Ofitsiyniy sait Ministerstva finansiv Ukrainy [Official website of the Ministry of Finance of Ukraine] URL: <<https://mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets>> [in Ukrainian].

4. Trebesch, C., A. Antezza, K. Bushnell, A. Frank, P. Frank, L. Franz, I. Kharitonov, B. Kumar, E. Rebinskaya and S. Schramm (2023) 'The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine and how?' *Kiel Working Papers* 2218, Kiel Institute for the World Economy
5. Країна живе в борг. Як США та ЄС закривають діри в українському бюджеті. *Економічна правда*. <<http://swwww.epravda.com.ua/columns/2023/08/3/702854/>>
- Kraina zhyve v borh. Yak SShA ta YeS zakryvaiut diry v ukrainskomu biudzheti. [The country lives in debt. How the US and the EU are closing holes in the Ukrainian budget]. *Ekonomichna pravda. [Economic Truth]*. <<http://swwww.epravda.com.ua/columns/2023/08/3/702854/>> [in Ukrainian].
6. Підсумки КМЕФ (2023). Що чекає українську економіку у 2024 році: Амбіції держави, прагматизм бізнесу. Підсумки КМЕФ. <<https://ain.ua/special/ukrainian-economy-in-2024/>>
- Pidsumki KMEF* (2023) Shcho chekaye ukrayins'ku ekonomiku u 2024 rotsi: Ambitsiyi derzhavi, prahmatyzm biznesu. [What awaits the Ukrainian economy in 2024: State ambitions, business pragmatism.]. *Results of KMEF*. <<https://ain.ua/special/ukrainian-economy-in-2024/>> [in Ukrainian].
7. Balestra P., Krishnakumar J. (2008) Fixed effects models and fixed coefficients models. *The econometrics of panel data: fundamentals and recent developments in theory and practice*. Berlin Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg 2008. P. 23-48. <https://doi.org/10.1007/978-3-540-75892-1_2>
8. Фінансовий простір України в умовах глобалізаційних і деглобалізаційних трансформацій : монографія, за наук. ред. д-ра екон. наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України С. В. Онишко. Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. 686 с. С. 131.
- Finansovyi prostir Ukrainy v umovakh hlobalizatsiinykh i dehlobalizatsiinykh transformatsii : monohrafiia [Financial space of Ukraine in the conditions of globalization and deglobalization transformations: monograph,] za nauk. red. d-ra ekon. nauk, profesora, zasluhenoho diiacha nauky i tekhniky Ukrainy S. V. Onyshko. Irpin : Derzhavnyi podatkovyi universytet, 2023. 686 s. S. 131. [in Ukrainian].
9. Бірюк Д. О. (2024) Сучасні підходи до забезпечення стійкості фінансової системи в умовах мінливості фінансово-цифрового простору. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2024. № 33(61). С. 36-40.
- Biriuk D. O. (2024) Suchasni pidkhody do zabezpechennia stiikosti finansovoi systemy v umovakh minlyvosti finansovo-tsifrovoho prostoru [Modern approaches to ensuring the stability of the financial system in the conditions of variability of the financial and digital space]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriya «Ekonomika» : naukovyi zhurnal. Ostroh : Vyd-vo NaUOA – Scientific notes of the National University «Ostroh Academy». Series «Economics»: scientific journal. Ostroh: Publishing house of NaUOA. № 33(61). С. 36-40. [in Ukrainian].*
10. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи). Інститут економічного прогнозування; за редакцією академіка НАН України В. М. Гейця. К.: Логос, 1999. 500 с.
- Institut ekonomichnoho prohnouzuvannya; za redaktsiyeu akademika NAN Ukrayini V. M. Heytsya (1999). Transformatsiya modeli ekonomiki Ukrayini (ideolohiya, protirichchya, perspektivi). [Transformation of the Ukrainian economy model (ideology, contradictions, perspectives)]. К.: Lohos. 500 с. [in Ukrainian].
11. Економічна доктрина. Визначення та поняття. <<https://uk.economypedia.com/11039327-economicdoctrine>>
- Ekonomichna doktrina. Vyznachennya ta ponyattya. [Economic doctrine. Definitions and concepts] <<https://uk.economypedia.com/11039327-economic-doctrine>>. [in Ukrainian]
12. Онишко С., Белін В. (2022) Актуалізація і динаміка розвитку деглобалізаційних процесів та їх впливу на формування економічної політики. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2022. № 2. С. 66-80.
- Onyshko S., Bielin V. (2022) Aktualizatsiia i dynamika rozvytku dehlobalizatsiinykh protsesiv ta yikh vplyvu na formuvannya ekonomichnoi polityky. [Actualization and dynamics of the development of deglobalization processes and their impact on the formation of economic policy]. *Zbirnyk naukovykh prats Derzhavnoho podatkovoho universytetu [Collection of scientific works of the State Tax University]*. № 2. S. 66-80. [in Ukrainian]
13. Walden Bello The virtues of deglobalisation. *Foreign Policy in Focus* (c), <<https://www.tni.org/es/node/11276>>
14. Бірюк Д. О. (2024) Структурно-функціональний потенціал стратегічного розвитку фінансової системи. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. <<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3590>> DOI: 10.32782/2524-0072/2024-60-39
- Biriuk D.O. (2024). Strukturno-funktsionalnyi potentsial stratehichnoho rozvytku finansovoi systemy [Structural and functional potential of strategic development of the financial system]. *Ekonomika ta suspilstvo. [Economy and society]* № 60. <<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3590>> DOI: 10.32782/2524-0072/2024-60-39 [in Ukrainian]
15. Digital Transformation Market. <https://www.marketsandmarkets.com/Market-Reports/digitaltransformation-market-43010479.html?gclid=CjwKCAjwnOipBhBQEIwACyGLuk48ne2mMoKoUPEvIxUVj4Eu3Y9AmrV2XgUUbIcSVXhUBPZYT4eFBoCnFMQAvD_BwE>
16. Бірюк Д. О. (2024). Залучення фінансово-інвестиційних ресурсів у фінтех сектор фінансової системи України. Проблеми і перспективи економіки та управління, (1 (37), С. 339–349. DOI: <[https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-1\(37\)-339-349](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-1(37)-339-349)>
- Biriuk D. O. (2024) Zaluchennia finansovo-investytsiinykh resursiv u fintekh sektor finansovoi systemy Ukrainy [Attracting financial and investment resources to the fintech sector of the financial system of Ukraine] *Problemy i*

perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia. [Problems and prospects of economy and management], (1 (37), С. 339–349. DOI: <[https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-1\(37\)-339-349](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-1(37)-339-349)> [in Ukrainian]

17. Федоров М. В Україні щоденний обіг віртуальних активів становить 1 млрд грн. <<https://gordonua.com/ukr/blogs/mihail-fedorov/vukrajini-shchodennij-oborot-virtualnih-aktivivstanovit-1-mlrd-grn-ale-vse-tse-v-tini-ni-z-odnijioperatsiji-ne-platjatsja-podatki-1571520.html>>

Fedorov M. V Ukraini shchodennyi obih vir-tualnykh aktyviv stanovyt 1 mlrd hrn. [In Ukraine, the daily turnover of virtual assets is UAH 1 billion.] <https://gordonua.com/ukr/blogs/mihail-fedorov/vukrajini-shchodennij-oborot-virtualnih-aktivivstanovit-1-mlrd-grn-ale-vse-tse-v-tini-ni-z-odnijioperatsiji-ne-platjatsja-podatki-1571520.html> [in Ukrainian]

18. Серебрянський Д., Бірюк Д. Пріоритети та передумови запровадження механізмів оподаткування операцій із криптоактивами в Україні. *Світ фінансів*. Випуск 3 (80) 2024, С. 53–65.

Serebrianskyi D., Biriuk D. (2024) Priorytety ta peredumovy zaprovadzhennia mekhanizmiv opodatkuvannia operatsii iz kryptoaktyvamy v Ukraini [Priorities and prerequisites for the introduction of mechanisms for taxation of transactions with crypto assets in Ukraine] *Svit finansiv. [World of Finance] Vol 3 (80), С. 53–65. [in Ukrainian]*